

SECULARISERING EN FILANTROPIE IN DE 21^E EEUW

René Bekkers¹

ICS/Sociologie, Universiteit Utrecht

Werkgroep Filantropische Studies, Vrije Universiteit Amsterdam

Welke effecten zal de secularisering in Nederland hebben op de filantropie in de komende tien jaar? Van oudsher is filantropie in Nederland sterk verweven met de Christelijke kerken. Ook vandaag de dag nog spelen kerkelijke organisaties een grote rol op het gebied van de sociale hulpverlening, armoedebestrijding, opvang van asielzoekers, en internationale hulp. De kerken zijn niet alleen belangrijk voor de filantropie omdat zij maatschappelijke organisaties ondersteunen en een tussenpersoon zijn tussen de kerkelijke gemeenschap en deze organisaties, maar ook omdat zij een sociale context vormen waarin mensen beslissingen nemen over steun aan goede doelen. Dit zijn niet alleen organisaties met een specifiek kerkelijke achtergrond. Ook niet-kerkelijke organisaties als Amnesty International krijgen regelmatig aandacht van voorgangers in de kerken.

Kerkelijke huishoudens² geven – onder andere door bovengenoemde factoren – een veelvoud van wat onkerkelijke huishoudens aan goede doelen geven (Bekkers, 2003a). In 2003 gaven gereformeerden gemiddeld €657 (€452 aan de kerk en €205 aan overige organisaties), Hervormden €427 (€240 en €187), Katholieken €208 (€73 en €125) en onkerkelijken €107 (€10 en €97).³ Gereformeerden en Hervormden gaven dus grofweg twee maal zoveel aan organisaties die niet tot de kerk zelf behoren dan Katholieken en onkerkelijken.

Sinds het begin van de twintigste eeuw verlaten Nederlanders echter steeds vaker de kerk waarin ze zijn geboren. Was volgens de volkstelling van 1899 nog 98% van de Nederlanders verbonden aan een kerk of geloofsgemeenschap (CBS, 1994), in 2005 rekende nog slechts een minderheid van 38% zich daartoe (volgens de gegevens die we in dit artikel zullen gebruiken en later zullen toelichten; volgens de administratieve gegevens van de kerken zelf is 45.5% van de Nederlanders kerklid, zie De Hart & Devilee, 2005, p. 187). Het eind van deze trend is nog niet in zicht. Het kerklidmaatschap zal ook de komende decennia nog verder afnemen. Welke gevolgen heeft de ontkerkelijking voor de toekomst van de filantropie in Nederland? Als kerkelijkheid zo belangrijk is voor filantropie, maar kerkleden worden steeds zeldzamer, hoe moeten de goede doelen dan overleven? Deze vragen staan centraal in deze bijdrage.

---

¹ Dit artikel is verschenen in de bundel *Filantropie in Nederland - Voorbeelden uit de periode 1770-2020*, geredigeerd door Vibeke Kingma en Marco van Leeuwen, die in 2007 verscheen bij uitgeverij Aksant in Amsterdam. Eerdere versies heb ik gepresenteerd op de congressen 'Geschiedenis van de filantropie in de afgelopen twee eeuwen', Amsterdam, 14 december 2006 en 'Geschiedenis van de filantropie in Nederland in de 20e eeuw'. Beverwijk, 22 september 2005. Correspondentie naar: René Bekkers, ICS/Sociologie, Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht. Heidelberglaan 1, 3584 CS Utrecht. E-mail: R.Bekkers@uu.nl

² Behoudens expliciete uitzonderingen bedoel ik met 'filantropie' in dit artikel 'giften van huishoudens aan maatschappelijke organisaties'. Giften van huishoudens vormen ongeveer de helft van de totale private bijdragen aan maatschappelijke organisaties in Nederland (Schuyt en Gouwenberg, 2005).

³ Er zijn grote verschillen binnen de Hervormden en Gereformeerden; zie daarvoor Bekkers (2003).

De omvang van de ontkerkelijkheid in Nederland

De ontkerkelijkheid begon weliswaar al begin 1900, maar kwam pas goed op gang tegen het eind van de jaren '60 (Becker en De Wit, 2000). Steeds meer jongeren en twintigers besloten nadat ze zelfstandig waren gaan wonen niet langer naar de kerk te gaan. Tegenwoordig wordt de beslissing om niet langer naar de kerk te gaan vaak al in de tienerjaren genomen (Need en De Graaf, 1994). De omgekeerde beslissing komt zelden voor: Nederlanders bekeren zich nauwelijks, ook niet later in hun leven (Need en De Graaf, 2004). Hierdoor zijn ouderen vaak nog wel kerkelijk, maar jongeren niet (meer). Ontkerkelijkheid is een onomkeerbare demografische trend geworden. De trend wordt enigszins afgezwakt door de verlenging van de levensverwachting en de afname van het kindertal. Ouderen maken daardoor een groter deel van de bevolking uit en ouderen zijn vaker kerkelijk. Niettemin: de kerkelijkheid neemt af met de komst van nieuwe generaties.

Ontwikkelingen in de filantropie in Nederland tussen 1995 en 2005

Zien we in het afgelopen decennium al tekenen dat de ontkerkelijkheid de filantropie bedreigt? Op het eerste gezicht niet. De inkomsten van de goede doelen zijn volgens hun eigen opgaven aan het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) elk jaar opnieuw hoger dan het vorig jaar. Ook in het tweejaarlijkse 'Geven in Nederland'-onderzoek (voortaan afgekort tot GIN) dat de werkgroep Filantropie van de Vrije Universiteit Amsterdam organiseert blijkt sinds 1995 een toename. In deze bijdrage analyseren we alle GIN-gegevens die sinds 1995 verzameld zijn.⁴ Tabel 1 laat de ontwikkeling zien in het totaalbedrag dat Nederlanders zeggen gegeven te hebben aan maatschappelijke organisaties in de GIN-data. We bekijken eerst de ontwikkelingen onder de gehele Nederlandse bevolking, die is weergegeven in de onderste rij van tabel 1. We zien dat het totaalbedrag dat Nederlanders geven aan maatschappelijke organisaties in de afgelopen tien jaar niet erg sterk gestegen is, van gemiddeld 218 euro per huishouden in 1995 naar 239 euro per huishouden in 2005. Dit is een toename met 9,6%. De toename is aanzienlijk groter dan gemiddeld onder de hervormden dan onder de onkerkelijken en gereformeerden.

Tabel 1. Totaalbedrag geschonken aan maatschappelijke organisaties (GIN-databank, 1995-2005)

	1995	2005	Toename per jaar
Onkerkelijk	103	112	0,8%
Katholiek	154	178	1,6%
Hervormd	338	468	3,9%
Gereformeerd	658	710	0,8%
Overig	637	719	1,3%
Allen	218	239	0,9%

Alle cijfers zijn gewogen met de door TNS/NIPO aangeleverde wegingsfactor.

Alle bedragen zijn omgerekend naar euro's in 2005 en gecorrigeerd naar inflatie (1 euro=2.20371 gulden).

De krimpende kern van vrijgevig Nederland

Giftten aan maatschappelijke organisaties zijn sterk scheef verdeeld over de bevolking. Een meerderheid van de bevolking geeft kleine bedragen aan maatschappelijke organisaties. Een minderheid van de bevolking is verantwoordelijk voor een meerderheid van de giftten. Reed en Selbee (2001) beschrijven ditzelfde verschijnsel in Canada als een

⁴ De gegevens worden telkens verzameld in een even jaar (voor het eerst in 1996), hebben betrekking op het jaar ervoor (1995) en worden ongeveer een jaar na verzameling gepubliceerd (Schuyt, 1997).

grote mate van concentratie van vrijwillige inzet door een 'civic core' van maatschappelijk betrokken mensen. Het is een kleine kern van betrokken burgers die veelvuldig lid is van maatschappelijke organisaties, het grootste gedeelte van de giften aan goede doelen opbrengt en het merendeel van de vrijwilligersuren voor haar rekening neemt. In Nederland zijn – net als in Canada overigens – actieve kerkleden sterk oververtegenwoordigd in deze kern van maatschappelijk betrokken landgenoten. We kunnen de oververtegenwoordiging van specifieke groepen in de filantropie in Nederland benoemen als scheefheid. Net zoals we spreken van de scheefheid in de inkomensverdeling – een klein gedeelte van de huishoudens in Nederland verdient het merendeel van het totale inkomen in het land – kunnen we spreken van de scheefheid in het geefgedrag.

Tabel 2 brengt de scheefheid in het geefgedrag in beeld in de jaren 1995 en 2005. We bezien eerst het jaar 2005. In dat jaar brachten onkerkelijke huishoudens tezamen 40% van het totaalbedrag aan giften op, terwijl zij 65% van de huishoudens vormen. Het aandeel van Katholieken in de totale giften is ongeveer gelijk aan hun aandeel in de bevolking (15%). Hervormden, minder dan 6% van de bevolking, geven 14% van het totaalbedrag. Gereformeerden, 4% van de bevolking, geven 16% van het totaalbedrag. Eenzelfde scheefheid zien we bij de overig religieuze huishoudens. In de kolom scheefheid is een maat voor scheefheid berekend, die de afwijking weergeeft van evenredige giften naar bevolkingsaandeel. Voor katholieken is de scheefheid nagenoeg nul: zij geven net iets minder (2.5%) dan men zou verwachten op grond van hun bevolkingsaandeel. Het totaalbedrag aan giften door onkerkelijken is 38.7% lager dan het evenredig deel. Het aandeel in de totale giften van Hervormden is bij elkaar ruim anderhalf keer zo groot als hun bevolkingsaandeel. Voor gereformeerden en overig religieuzen is dat bijna vier keer.

Tabel 2. Scheefheid in geefgedrag, 1995-2005 (GIN-databank)

	Aandeel in totaalbedrag		Aandeel in bevolking		Scheefheid		Trend
	1995	2005	1995	2005	1995	2005	Index
Onkerkelijk	34,6%	40,0%	59,1%	65,2%	-41,5%	-38,7%	93
Katholiek	17,0%	14,7%	19,5%	15,1%	-12,9%	-2,5%	19
Hervormd	16,4%	14,4%	8,6%	5,6%	91,1%	156,5%	172
Gereformeerd	20,9%	15,6%	5,6%	4,0%	272,4%	289,3%	106
Overig	11,2%	15,4%	3,1%	3,9%	260,3%	294,3%	113
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	569,3%	698,8%	123

In de laatste kolom van tabel 2 staat een indexcijfer dat de ontwikkeling in de scheefheid in geefgedrag onder religieuze groepen in de afgelopen tien jaar weergeeft (1995=100). Onder onkerkelijken en met name katholieken is de scheefheid afgenomen. Het aandeel van deze groepen in de totale giften is dichterbij hun aandeel in de bevolking komen te liggen. In de afgelopen tien jaar is de toename van giften door onkerkelijken (van 34,6% naar 40,0%) groter geweest dan de toename van hun bevolkingsaandeel (van 59,1% naar 65,2%). Katholieken gaven in 2005 weliswaar een groter aandeel van het totaalbedrag aan giften (17,0%) dan in 1995 (14,7%), maar de afname van het percentage katholieke huishoudens in de bevolking was relatief groter (van 19,5% naar 15,1%). Het verschil tussen het bevolkingsaandeel en het aandeel in de totale giften voor katholieken is de afgelopen tien jaar met 81% afgenomen. Hervormden hebben in de afgelopen tien jaar een steeds groter aandeel in de totale giften opgebracht ten opzichte van hun bevolkingsaandeel. Het verschil tussen het bevolkingsaandeel en het aandeel in de totale giften is voor hen juist met 72%

toegenomen. Het relatieve aandeel in de totale giften ten opzichte van hun bevolkingsaandeel is voor gereformeerden met 6% toegenomen, en voor overig religieuzen met 13%.

Tabel 3. *Scheefheid in giften aan kerken en andere doelen, 1995-2005 (GIN-databank)*

	Kerken			Overige doelen		
	Scheefheid		Trend	Scheefheid		Trend
	1995	2005	Index	1995	2005	Index
Onkerkelijk	^a	^a	^a	-12,8%	-7,4%	58
Katholiek	-45,1%	-39,4%	87	-16,7%	0,4%	-2
Hervormd	34,9%	150,6%	431	65,5%	75,8%	116
Gereformeerd	256,4%	364,9%	142	111,0%	85,2%	77
Overig	248,0%	374,1%	151	99,9%	84,6%	85
Totaal	494,2%	850,1%	172	246,8%	238,6%	97

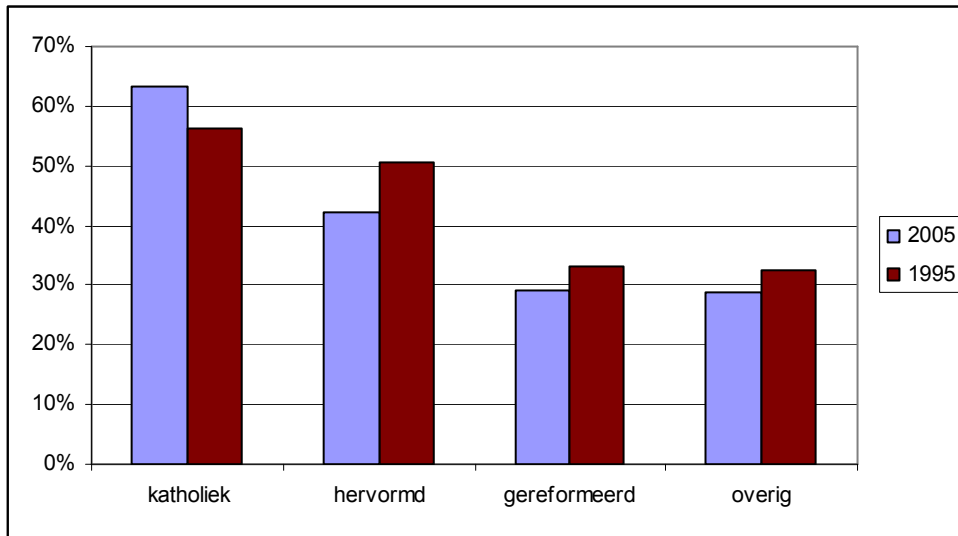
^a Giften in de categorie 'kerk/levensbeschouwing' door onkerkelijken zijn buiten beschouwing gelaten wegens te kleine aantallen

In tabel 3 zijn de ontwikkelingen uit tabel 3 voor het totaalbedrag uitgesplitst naar ontwikkelingen in giften aan kerken en overige doelen. We zien voor giften aan kerken dat de scheefheid onder hervormden erg veel sterker is geworden: die is in 2005 meer dan vijf maal zo groot als in 1995. Ook onder gereformeerden en overig religieuzen is de scheefheid sterker geworden, maar hier is de toename bescheidener (42% en 51%). De scheefheid onder katholieken is juist iets minder sterk geworden (13% minder dan in 1995).

Voor wat betreft giften aan overige doelen zien we dat de toename van giften onder onkerkelijken en met name katholieken ervoor gezorgd heeft dat zij dichter in de buurt zijn gekomen van hun bevolkingsaandeel. De katholieken geven nu net iets meer dan hun bevolkingsaandeel (15,2% tegen 15,1%); dat was in 1995 nog minder (16,2% van de giften tegen 19,5% van de bevolking). Ook onder onkerkelijken is de scheefheid in giften aan doelen buiten de kerk afgenomen. In 1995 waren de onkerkelijken (toen 59,1% van de bevolking) nog verantwoordelijk voor 51,5% van alle giften aan doelen buiten de kerk; in 2005 (toen 65,2% van de bevolking) was dat 60,4%. Onder hervormden is de scheefheid iets toegenomen. Hun aandeel in de giften aan doelen buiten de kerken nam weliswaar af van 14,2% in 1995 tot 9,8% in 2005, maar hun aandeel in de bevolking nam sneller af, van 8,6% naar 5,6%. De scheefheid onder gereformeerden en overig religieuzen is iets afgenomen. Het aandeel gereformeerden in de bevolking nam minder snel af (van 5,6% naar 4,0%) dan het aandeel van gereformeerden in giften aan doelen buiten de kerk (van 11,8% naar 7,4%). Het aandeel overig religieuzen steeg licht (van 3,1% naar 3,9%), net als het aandeel in de totale giften aan doelen buiten de kerken (van 6,2% naar 7,2%).

Een bijkomende ontwikkeling die niet direct zichtbaar is in de tot nu toe gepresenteerde cijfers is dat een steeds kleiner gedeelte van de giften van protestanten naar doelen buiten de kerken gaat. Dit geldt met name voor hervormden. Zij gaven in 1995 nog iets meer aan doelen buiten de kerk (51% van het totaalbedrag) dan aan de kerk zelf (49%). In 2005 ligt die verhouding op 42%-58%. De trend is afgebeeld in figuur 1. Katholieken zijn in de afgelopen tien jaar juist een groter gedeelte van de giften aan doelen buiten de kerk gaan geven.

Figuur 1. Percentage van de jaarlijkse giften dat gegeven wordt aan doelen buiten de kerk naar kerkelijke verbondenheid

Maatschappelijke ontwikkelingen en de toekomst van de filantropie

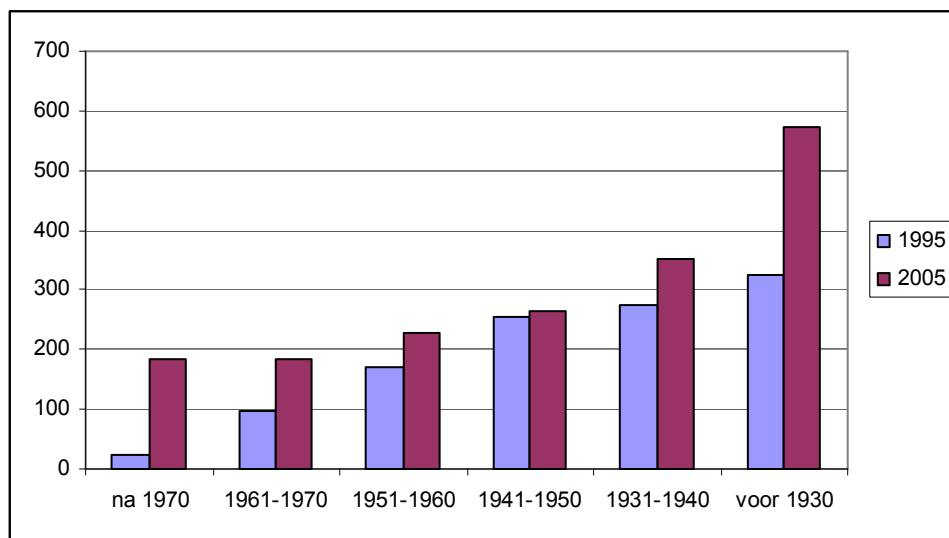
De ontwikkelingen die uit tabellen 1 tot en met 3 naar voren komen zijn zorgelijk. De filantropie in Nederland wordt steeds sterker afhankelijk van het protestantse volksdeel; maar dat wordt steeds kleiner. Protestanten zijn in de afgelopen tien jaar bovendien een steeds groter gedeelte van hun giften aan de kerk gaan geven. Een lichtpunt is dat de laatste jaren de toename van de giften onder onkerkelijken groter is geweest dan de stijging van hun aandeel in de bevolking. Hoe zullen de giften van kerkelijken en onkerkelijken zich gaan ontwikkelen in de toekomst? Zijn er wellicht andere ontwikkelingen in Nederland die de negatieve effecten van de secularisering teniet kunnen doen of zelfs kunnen compenseren?

Een eerste belangrijke ontwikkeling is de vergrijzing. Het is een bekend gegeven dat ouderen meer geven dan jongeren. Het verband van leeftijd met geefgedrag bestaat uit twee componenten. Ten eerste is dat de levensfase-component: mensen gaan meer geven aan maatschappelijke organisaties naarmate ze ouder worden. Ten tweede is dat de generatie-component: oudere generaties geven meer dan jongere. Het effect van de levensfase-component komt tot stand doordat dat gebeurtenissen die later in het leven plaatsvinden het geefgedrag bevorderen. Dit zijn bijvoorbeeld het vormen van een gezin, toetreding tot de arbeidsmarkt, de toename van het inkomen, het bezitten van een eigen huis enzovoort. Gezinnen met kinderen, en huishoudens die een hogere inkomen hebben en hun woning in eigendom hebben geven meer dan gezinnen zonder kinderen, huishoudens met lagere inkomens en huishoudens die hun woning huren. De generatie-component bestaat uit kenmerken en ervaringen die mensen uit dezelfde generatie met elkaar delen en geefgedrag bevorderen. Dit zijn bijvoorbeeld een kerkelijke achtergrond, het opleidingsniveau, en sociale waardenoriëntaties. Jongere generaties zijn minder vaak kerkelijk dan oudere generaties. Jongere generaties geven wellicht minder omdat zij minder vaak kerkelijk opgevoed zijn en vaker de kerk hebben verlaten dan oudere generaties. Aan de andere kant zijn jongere generaties gemiddeld hoger opgeleid. Hoger opgeleiden geven meer dan lager opgeleiden. Daardoor zouden jongere generaties juist weer meer moeten geven dan oudere generaties. Het gemiddelde opleidingsniveau in Nederland is de afgelopen decennia sterk gestegen. In een studie naar ontwikkelingen in verenigingslidmaatschap in Nederland is

eerder geconstateerd dat de toename van het opleidingsniveau de schadelijke gevolgen van de secularisering voor wat betreft het verenigingsleven enigszins heeft gecompenseerd (Bekkers en De Graaf, 2002). Het is een empirische vraag in hoeverre twee ingrediënten van de generatie-component, de ontkerkelijking en de stijging van de gemiddelde leeftijd, elkaar in evenwicht houden, of dat de ene een groter gewicht heeft dan de andere.

Het relatieve belang van de generatie- en de levensfase-componenten in het verband van leeftijd met geefgedrag is moeilijk vast te stellen in één enkele steekproef van de bevolking. De leden van oudere generaties zijn dan altijd ook meteen degenen met de hoogste leeftijd. Als dezelfde generaties op meerdere momenten tijdens hun leven worden ondervraagd ontstaat er verschil tussen het aantal levensjaren en de generatie. Nu het 'Geven in Nederland'-onderzoek tien jaar loopt is het mogelijk om het geefgedrag van de generaties die in 1995 aan het eerste onderzoek meededen te vergelijken met het geefgedrag van diezelfde generaties tien jaar later, in 2005.

Figuur 2. Gemiddelde giften van zeven generaties in 1995 en 2005

In figuur 2 zijn de gemiddelde giften van zeven generaties getoond in 1995 en 2005. We zien duidelijk dat de giften van oudere generaties hoger zijn dan die van jongere generaties. We zien dat in alle generaties de giften in 2005 hoger zijn dan in 1995. Dit geldt met name voor de jongste én de oudste generaties. De jongste generatie, geboren na 1970, gaf toen zij in 1995 18-25 jaar oud was nog nauwelijks aan goede doelen (€24). Tien jaar later, intussen 25 tot 35 jaar oud, gaf deze generatie gemiddeld €183. Het ligt voor de hand dat de overgang naar volwassenheid de giften heeft verhoogd. De jongste generatie zat in 1995 nog vaker op school en had nog geen gezin gevormd. Tien jaar later heeft een groot gedeelte van deze generatie de opleiding afgesloten, de arbeidsmarkt betreden, een gezin gevormd. De oudste generatie, geboren vóór 1930, gaf in 1995, toen zij 65 jaar of ouder was, gemiddeld €326. Tien jaar later gaf deze generatie – minimum leeftijd intussen 75 – gemiddeld €572. Het is de vraag welke ervaringen de giften van deze groep verhoogd hebben. Wellicht heeft de naderende dood hier een rol in gespeeld.⁵ Alleen in de generatie geboren tussen 1941 en 1950

⁵ In 1997 gaf de generatie geboren vóór 1920 gemiddeld €761, flink meer dan de generatie geboren tussen 1921 en 1930 (€413). Voor 1995 is deze vergelijking niet te maken omdat de exacte leeftijd niet bekend is.

zijn de giften nauwelijks toegenomen in de afgelopen tien jaar. Deze generatie was in 1995 al gesetteld.

Vergrijzing, secularisering, onderwijsexpansie en geefgedrag in de komende tien jaar

Om een voorspelling te geven van de giften aan maatschappelijke organisaties in Nederland moeten we rekening houden met generatie-effecten en levensfase-effecten. Een poging daartoe is ondernomen op basis van een multivariate analyse van giften in alle GIN-data (1995-2005). In deze analyse zijn alleen variabelen opgenomen die in elk van de databestanden beschikbaar waren en op dezelfde wijze waren gemeten. Dit zijn de leeftijd, de generatie, het onderwijsniveau, de kerkelijke verbondenheid, en frequentie van kerkgang. De verschillende generaties geboren na 1930 worden vergeleken met de generatie geboren vóór 1930 (de referentiecategorie); onkerkelijken, hervormden, gereformeerden en overig religieuzen worden vergeleken met katholieken (de referentiecategorie); lager en hoger opgeleiden worden vergeleken met middelbaar opgeleiden (de referentiecategorie); en we bezien de invloed van leeftijd (in jaren) en kerkgang (aantal keer per jaar). Het nulpunt voor de variabelen leeftijd en kerkgang is op hun gemiddelde (respectievelijk 47 en 8) gesteld.⁶

De analyse is als volgt opgebouwd. Een eerste model laat zien hoe groot de generatieverschillen zijn als rekening gehouden wordt met de invloed van de leeftijd op giften. Een tweede model houdt rekening met de gevolgen van secularisering door kerkelijke betrokkenheid en kerkgang op te nemen. Als secularisering verantwoordelijk is voor de lagere giften van jongere generaties, dan nemen de generatieverschillen in dit model af. Een derde model houdt rekening met de stijging van het opleidingsniveau in de latere generaties. Als de stijging van het opleidingsniveau de negatieve effecten van secularisering gedempt heeft, dan nemen de generatieverschillen weer toe in dit model. Een vierde en laatste model toetst in welke mate de effecten van kerkgang en kerkelijke verbondenheid in de afgelopen tien jaar is veranderd door het opnemen van een interactie tussen het jaar van onderzoek en kerkgang respectievelijk kerkelijke verbondenheid. Significante positieve interacties duiden erop dat het verband van kerkgang en kerkelijke verbondenheid sterker is geworden in de afgelopen tien jaar.

Model 1 van tabel 4 laat zien dat de generatie geboren vóór 1930 meer geeft dan de drie daaropvolgende generaties, rekening houdend met de gemiddeld hogere leeftijd in de oudste generatie. De generatie geboren tussen 1931 en 1940 geeft €136 euro minder; de generatie geboren tussen 1941 en 1950 geeft €104 euro minder, en de generatie 1951-1960 geeft €59 minder dan de oudste generatie. De jongere generaties (geboren vanaf 1950) geven niet significant minder dan die van vóór 1930.⁷ Een hogere leeftijd gaat samen met hogere giften. Het totaalbedrag neemt toe met zo'n 7 euro per levensjaar.

Model 2 laat zien dat de verschillen tussen de generatie van voor 1930 met de andere generaties blijven bestaan als rekening wordt gehouden met kerkelijke verbondenheid en kerkgang. Verder zien we de bekende verschillen tussen kerkelijke groepen. Verrassend wellicht is dat onkerkelijken in deze analyse gemiddeld meer geven dan katholieken. Dit komt doordat de frequentie van kerkgang ook in de analyse is opgenomen. Katholieken gaan vaker naar de kerk en zijn gemiddeld ouder dan onkerkelijken, en omdat leeftijd en

---

⁶ In de analyse zijn ook twee variabelen opgenomen die afwijkingen van de lineaire trend van jaarlijks toenemende giften corrigeren, namelijk voor de gemiddeld wat lagere giften in 1999 en de gemiddeld hogere giften in 2003. De effecten van deze variabelen zijn niet getoond.

⁷ In een model zonder leeftijd zijn de generatieverschillen respectievelijk -263, -236, -183, -159 en -107 (alle $p < 0.000$).

kerkgang de giften verhoogt zou men verwachten dat katholieken gemiddeld meer geven dan onkerkelijken. Toch is dat nauwelijks het geval. Katholieken geven minder dan men op grond van hun leeftijd en frequentie van kerkgang zou verwachten. Kerkgang zelf hangt sterk samen met giften: elk extra kerkbezoek verhoogt de giften gemiddeld met zo'n 7 euro.⁸

Tabel 4. *Multipelle regressie-analyse van geefgedrag, 1995-2005 (n=7488)*

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Jaar (1995=0)	2.32	6.14 ***	5.95 ***	7.93 **
Generatie na 1970	11.36	-13.57	-12.83	-4.52
Generatie 1961-1970	-41.98	-38.60	-22.33	-14.14
Generatie 1951-1960	-59.11 *	-59.33 *	-35.75	-25.90
Generatie 1941-1950	-104.10 ***	-93.10 ***	-64.59 **	-56.38 *
Generatie 1931-1940	-136.41 ***	-141.59 ***	-118.69 ***	-105.73 ***
Generatie voor 1930	-	-	-	-
Leeftijd	7.29 ***	5.07 ***	5.62 ***	5.67 ***
Onkerkelijk		48.08 ***	38.39 **	71.60 **
Katholiek		-	-	-
Hervormd		215.09 ***	206.47 ***	147.25 ***
Gereformeerd		387.33 ***	376.81 ***	376.06 ***
Overig		389.43 ***	366.53 ***	371.47 ***
Kerkgang		7.27 ***	7.23 ***	6.02 ***
Lager opgeleid			-95.77 ***	-95.00 ***
Middelbaar opgeleid			-	-
Hoger opgeleid			115.18 ***	114.37 ***
Jaar x kerkgang				.24 **
Jaar x onkerkelijk				-6.10 (*)
Jaar x hervormd				10.17 *
Jaar x gereformeerd				-0.86
Jaar x overig				-1.88
Constante	267.28 ***	160.35 ***	140.31 ***	124.00 ***
Adjusted R ²	.0355	.2387	.2650	.2673

Model 3 levert de verrassende bevinding op dat de hogere giften onder de oudste generatie samenhangen met hun gemiddeld hogere opleiding.⁹ Een hogere opleiding levert voor maatschappelijke organisaties €115 meer op dan een middelbare opleiding; lager opgeleiden geven €96 minder dan middelbaar opgeleiden. Rekening houdend met opleiding zijn de verschillen tussen de oudste generatie en de twee daaropvolgende generaties minder sterk.

Model 4 tenslotte laat zien dat de verbanden tussen kerkgang, kerkelijkheid en het totaalbedrag in de loop van de jaren sterker is geworden. Dit blijkt uit de interacties van kerkgang, geen kerkelijke verbondenheid, en verbondenheid aan de hervormde kerk met

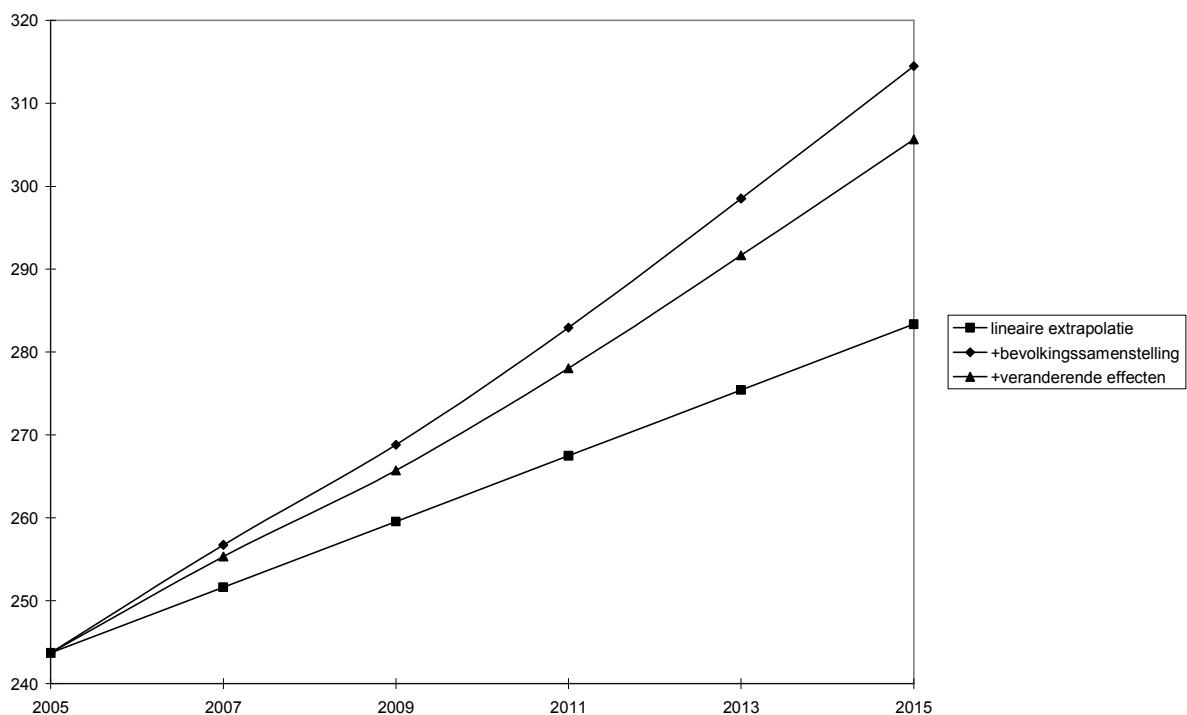
⁸ Het verband van kerkgang met giften verschilt per religieuze groep. Kerkgang onder hervormden, gereformeerden en overig religieuzen gaat samen met hogere giften dan onder katholieken. Voor katholieken is het effect van kerkgang €5, voor hervormden €8.4, voor gereformeerden €8.1 en voor overig religieuzen €9.8, zo blijkt uit een analyse onder kerkleden waarin interacties van kerkgang met religieuze groep zijn opgenomen (resultaten op verzoek verkrijgbaar).

⁹ Van de generatie geboren vóór 1930 had 35% een hogere opleiding, tegen 25% van de generatie 1920-1930 en 24% van de generatie 1930-1940. Het is een bekend gegeven dat hoger opgeleiden gemiddeld ouder worden; daardoor kan de gemiddelde opleiding onder de oudste respondenten in het onderzoek gemiddeld hoger zijn. De lager opgeleiden uit deze generatie hebben een lagere levensverwachting. Het resultaat kan ook een artefact zijn van de wijze waarop GIN wordt afgenomen. TNS/NIPO doet het onderzoek via het internet; de 65-plussers die goed overweg kunnen met internet zijn wellicht hoger opgeleid.

jaar. De positieve interactie van jaar met kerkgang duidt erop dat het verband van geefgedrag met kerkgang sterker is geworden; met zo'n 0,2 euro per jaar. Kerkgangers zijn dus in de loop van de tijd steeds meer gaan geven. Onkerkelijken zijn in de loop van de tijd minder gaan geven ten opzichte van katholieken. Hervormden zijn in de loop van de tijd juist meer gaan geven dan katholieken.¹⁰

Op grond van deze analyse is een drietal extrapolaties gemaakt van het gemiddelde bedrag dat huishoudens geven aan maatschappelijke organisaties in de periode 2005-2015 (zie figuur 3). De lineaire extrapolatie trekt de gemiddelde groei uit de periode 1995-2005 door voor de komende tien jaar. Deze groei is bescheiden: van €243 in 2005 naar €283 in 2015; dat is 1,6% per jaar. Een tweede extrapolatie houdt rekening met de veranderende bevolkingssamenstelling in de toekomst. Volgens deze extrapolatie neemt het totaalbedrag sterker toe dan de lineaire groei, tot €315 (3% per jaar). Dit betekent dat de vergrijzing en de stijging van het opleidingsniveau de negatieve effecten van de ontkerkelijking opvangen. We gaan hier zo dadelijk nader op in. Een derde extrapolatie houdt rekening met de concentratie van giften onder kerkelijke Nederlanders. In deze extrapolatie is de groei weer iets kleiner en liggen de gemiddelde jaarlijkse giften per huishouden op €306 (2,6% per jaar).

Figuur 3. Drie extrapolaties van gemiddelde giften aan maatschappelijke organisaties in de periode 2005-2015

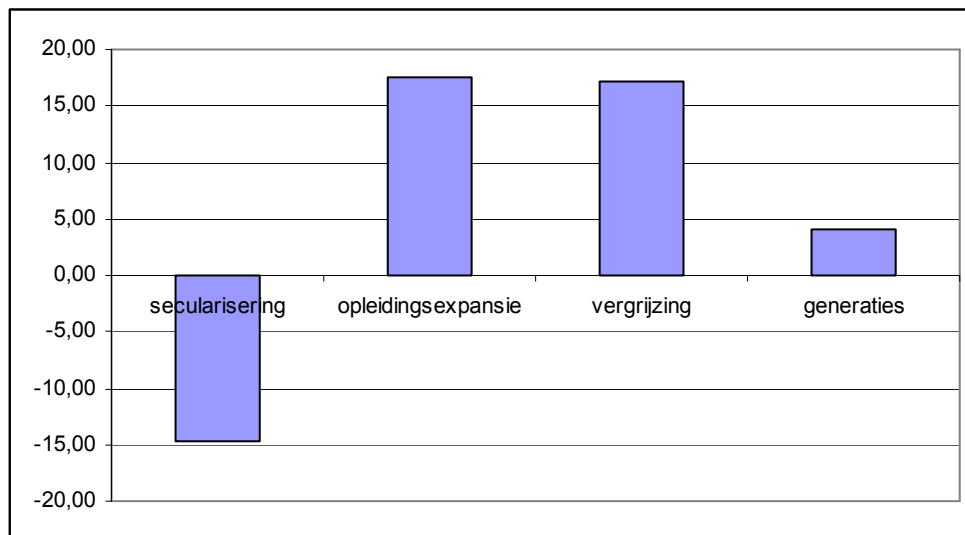

Figuur 4 tenslotte laat zien hoe de toename van het gemiddelde bedrag volgens extrapolatie 3 is opgebouwd uit effecten van secularisering, opleidingsexpansie, vergrijzing, en generatievervanging. We zien dat secularisering een negatief effect heeft op de groei van de filantropie in de komende tien jaar (een afname van bijna €15). Het positieve effect van de opleidingsexpansie is net iets groter (€17), en compenseert daarmee geheel het negatieve

¹⁰ Interacties van leeftijd, cohort en opleiding met jaar waren niet significant.

effect van de secularisering. De vergrijzing zorgt voor een toename van het gemiddelde bedrag met nog eens €17. Tenslotte heeft generatievervanging ook een licht positief effect. Dit komt doordat de generaties geboren tussen 1931 en 1960 in de komende tien jaar een kleiner gedeelte van de bevolking uit zullen maken. Deze generaties geven gemiddeld minder dan de latere generaties.

Figuur 4. Effecten van secularisering, opleidingsexpansie, vergrijzing en generatievervanging op de voorspelde toename van de gemiddelde gift tussen 2005-2015

Conclusie en discussie

De secularisering van Nederland zal negatieve effecten hebben op de filantropie in de komende tien jaar. Andere ontwikkelingen vangen deze negatieve effecten echter ruimschoots op. De vergrijzing, opleidingsexpansie en het uitdunnen van generaties die relatief minder geven zorgen ervoor dat de inkomsten voor maatschappelijke organisaties uit filantropie van huishoudens de komende tien jaar verder zullen toenemen.

In deze voorspelling is nog geen rekening gehouden met de overdracht van de vermogens die oudere generaties na de Tweede Wereldoorlog hebben opgebouwd. Schuyt (2003) heeft voorspeld dat deze generaties zo wijs zullen zijn niet alles aan hun kinderen na te laten, maar ook een gedeelte aan het goede doel, waarmee een 'gouden eeuw' van de filantropie ingeluid wordt. Zelfs van het gedeelte van de vermogens dat over zal gaan op de kinderen kunnen we een inkomstenstijging bij goede doelen verwachten. Wie een meevaller boekt geeft gemakkelijker een gedeelte daarvan weg dan wie gewerkt heeft voor het geld (Cherry, Frykblom en Shogren, 2002). Wellicht geven kinderen van geërfd vermogen een groter gedeelte aan goede doelen dan van zelf verdiend vermogen.

Bij gebrek aan gegevens over legaten is het moeilijk te voorspellen hoe groot deze vermogensoverdracht in Nederland voor de goede doelen exact zal zijn. Het ligt echter voor de hand dat de periode van voorspoed geen eeuw zal duren en dat zij lang niet zo groot zal zijn als in de VS. De grote stijging van de inkomsten uit legaten en giften tegen het eind van het leven zal zich voordoen in de periode 2005-2025, wanneer de oudste generatie komt te overlijden.

Schuyt heeft de voorspelling van de 'gouden eeuw van de filantropie' gedaan naar analogie van een gelijkaardige voorspelling van Paul Havens en John Schervish van Boston College in de VS (Havens & Schervish, 1999). De situatie in de VS is echter niet helemaal hetzelfde als die in ons land, omdat in de VS nauwelijks secularisering optreedt. Bovendien zijn oudere generaties in de VS nauwelijks vrijgeviger dan jongere op gelijke punten in hun leven (Wilhelm, Rooney & Tempel, 2003). In Nederland geeft de oudste generatie wel flink meer dan de twee daaropvolgende generaties (1931-1950). Gelukkig blijkt nu dat de jongere generaties weer meer geven dan deze generaties, waardoor het totale effect van generatievervanging in Nederland positief is. Het valt dus wel mee allemaal...

Referenties

- Becker, J. & De Wit (2000). *Secularisatie in de jaren negentig*. Rijswijk: SCP.
- Bekkers, R. (2002). Giften van gereformeerden aan maatschappelijke doelen in Nederland. *Sociologische Gids*, 49, 386-408.
- Bekkers, R. (2003). 'De bijdragen der kerckelijken.' In: Schuyt, Th.N.M. (Red.). *Geven in Nederland 2003: Giften, Legaten, Sponsoring en Vrijwilligerswerk*. Houten/Mechelen: Bohn Stafleu Van Loghum, pp. 141-172.
- Bekkers, R. & De Graaf, N.D. (2002). 'Verschuivende achtergronden van verenigingsparticipatie.' *Mens & Maatschappij*, 77 (4): 338-360.
- CBS (1994). *1899-1994, Vijfennegentig jaren statistiek in tijdreeksen*. 's Gravenhage: SDU.
- Cherry, T.L., Frykblom, P., and Shogren, J.F. (2002). 'Hardnose the Dictator'. *American Economic Review*, 92: 1218-21.
- De Graaf, N.D., Need, A. & Ultee, W. (2000). Levensloop en kerkverlating: een nieuwe en overkoepelende verklaring voor enkele empirische regelmatigheden. *Mens en Maatschappij*, 75: 229-257.
- De Hart, J. & Devilee, J. (2005). *Participatie*. In: Roes, T. (2005). *De sociale staat van Nederland*. Den Haag: SCP.
- Gouwenberg, B.M., Schuyt, T.N.M., Wiepking, P., Meijer, M.M. & Bekkers, R. (2005). Doelen waaraan gegeven wordt. In: Schuyt, T.N.M. & Gouwenberg, B.M. (Red.). *Geven in Nederland 2005: Giften, Legaten, Sponsoring en Vrijwilligerswerk*. 's-Gravenhage: Elsevier Overheid.
- Havens, J. and Schervish, P. "Millionaires and the Millennium: New Estimates of the Forthcoming Wealth Transfer and Prospects for a Golden Age of Philanthropy." Social Welfare Research Institute Working Paper. Chestnut Hill, MA: Boston College, 1999.
- Jackson, E.F., Bachmeier, M.D, Wood, J.R. & Craft, E.A. (1995). Volunteering and charitable giving: do religious and associational ties promote helping behavior? *Nonprofit & Voluntary Sector Quarterly*, 24: 59-78.
- Need, A. & De Graaf, N.D. (1994). Losing my religion, een dynamische benadering. *Mens en Maatschappij*, 69: 242-263.
- Need, A. & De Graaf, N.D. (2004). Bekeren en wisselen van kerkgenootschap in Nederland: Een analyse van 21 bestanden verzameld tussen 1966 en 2003. Paper gepresenteerd tijdens de Elfde Sociaal-wetenschappelijke studiedagen, Amsterdam.
- Reed, Paul B. and L. Kevin Selbee (2001). "The Civic Core in Canada: Disproportionality in Charitable Giving, Volunteering, and Civic Participation." *Nonprofit & Voluntary Sector Quarterly*, 30: 761-80.
- Schuyt, T.N.M. (2003, Red.). *Geven in Nederland 2003: Giften, Sponsoring, Legaten en Vrijwilligerswerk*. Houten/Mechelen: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Schuyt, T.N.M. en B.M. Gouwenberg (2005, Red.). *Geven in Nederland 2005: Giften, Sponsoring, Legaten en Vrijwilligerswerk*. 's-Gravenhage: Elsevier Overheid.
- Wilhelm, M.O., Rooney, P.M. & Tempel, E. (2003). Religious Giving Over The Life Cycle And Across Cohorts. Paper prepared for the 2003 Spring Research Forum The Role of Faith-Based Organizations in the Social Welfare System, Washington DC, March 6-7, 2003.